

FIGURI DE CLERICI ORTODOCȘI TRANSILVĂNENI LA MAREA UNIRE DIN 1918

Ioana Cosmina BOLBA

Abstract: *The union is effort and act whereby a nation he holds the faith, the design of life, values and history. It is the source of inspiration patriotic in employment, in the art, in culture and in what is meant to high country and her sons. For the Romanian Orthodox Church there is nothing more uplifting than to see that these ideals, these principles both human of our people, come to life in her sons and servants, by the language of the facts of the case.*

On 1 December 1918 the bells of churches in Alba Iulia and from the whole of Transylvania were beaten by the joy of the Romanian unit. The Great Union is a wreath of our national history.

The priests of the orthodox church were identified with social needs, the freedom and independence of the Romanian people.

The year 2018 has been declared by the Holy Synod of the Romanian Orthodox Church that: „omagial year of the Faith and the nation and the year of the Great Unification comemorativ gunmakers from 1918”, in the context in which on 1 December 2018 will be 100 years since the Great Union.

Keywords: *union, the church, priest, faith, Transylvania*

„Ortodoxia românească este legată de soarta poporului român și prin faptul că ori de câte ori în viața poporului român a existat un moment de răscruce, ori când s-au împlinit anumite idealuri scumpe tuturor românilor, atunci și în viața Bisericii strămoșești au avut loc mutații ce au generat emulații spirituale și împliniri bisericesti¹. ”

Centenarul Marii Uniri este o bună ocazie de a restabili legăturile cu istoria și un bun prilej de a valorifica aspecte omise în cei 100 de ani care au trecut de la Marea Unire.

Relația dintre biserică și stat în țara noastră există încă de la începuturile poporului român. Istoria națională este desăvârșită de istoria bisericii și chiar o completează. Printre elementele esențiale ardelenene care au contribuit la pregătirea și realizarea Unirii din 1918, un loc important îl ocupă Biserica Ortodoxă.

„Proclamarea solemnă a unirii, la 1 Decembrie 1918, a fost privită de Biserica Ortodoxă Română drept „ziua învierii” **obștii românești în România Mare**. Făurirea statului național unitar român a avut o răsfrângere firească și pe plan spiritual bisericesc, ea impunând uniformizarea și organizarea sinodal-unitară a Bisericii Ortodoxe Române din toate provinciile românești sub conducerea Sfântului Sinod. În același timp, ea a creat, în spiritul Canonului

¹ Adrian, Ignat, *Aportul bisericii la Marea Unire de la 1 Decembrie 1918*, Editura Universitară, București, 2011, pag. 32;

34 Apostolic (ce vorbește despre Biserica unei națiuni, despre organizarea acesteia în strânsă legătură cu organizarea statală), și premisele ridicării Bisericii Ortodoxe Române Autocefale la rangul de Patriarhie (1925)².

Anul 1918 se constituie ca o încununare a luptei poporului român pentru unitate și independență și, totodată, ca deschizător de noi perspective pentru dezvoltarea țării. Împlinirea acestui vis a presupus și sacrificii care nu au întârziat să apară. România a intrat în primul război mondial, iar biserica a fost mereu alături de stat și de credincioși. Situația din Transilvania a fost mult mai gravă, unde organele de represiune maghiară au declanșat ample acțiuni de reprimare a oricăror manifestări cu caracter național românesc. În mod deosebit la sate, preoții ortodocși și greco-catolici împreună cu elita intelectuală s-au manifestat printr-o intensă activitate pregătind clasa țăranilor transilvăneni pentru unire. Acest fapt i-au făcut victime ale aparatului represiv maghiar, mulți dintre ei ajungând în închisorile din Cluj, Târgu-Mureș, Odorhei, Oradea, Timișoara, Caransebeș sau Seghedin sub acuzația de „trădare de patrie” sau „spionaj în favoarea României”. Printre cei închiși s-au aflat cel puțin 150 de clerici ortodocși și greco-catolici.

Cele două Biserici românești din Transilvania, ortodoxă și greco-catolică, dincolo de anumite suspiciuni și neînțelegeri între ele, au dat un sprijin semnificativ efortului de emancipare națională. Revistele bisericești ortodoxe (*Biserica și Școala din Arad*, *Telegraful Român din Sibiu*, *Foia diecezană* și *Lumina din Caransebeș*) și unite (*Unirea și Cultura creștină* din Blaj, *Sionul românesc* și *Foia oficioasă* din Lugoj, *Vestitorul* din Oradea) au fost adevărate tribune de popularizare a informațiilor, apelurilor și circularelor venite din partea forurilor naționale și bisericești pentru realizarea unirii naționale a românilor. Preoții români transilvăneni de ambele confesiuni, în frunte cu ierarhii lor, s-au aflat alături de păstoriții lor. Preoții ortodocși care au luptat pentru păstrarea „în deplină curăție românească a limbii, legii și moșiei strămoșești, care cu sufletul lor cald de însuflețire curată au uscat umezeala temnițelor de stat, porneau acum, cu crucea în fruntea oastei lor creștine, pentru a pune umărul la înfăptuirea idealului întregii suflări românești³”.

„În ceea ce privește evenimentul însuși al Marii Uniri de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918, între cei 1228 de delegați oficiali din Adunarea Națională Constituantă au fost și mulți slujitori ai Bisericii. Cele două Biserici românești din Transilvania (ortodoxă și greco-catolică) au fost reprezentate la Alba Iulia prin cinci episcopi, patru vicari, zece delegați ai consistoriilor (consiliilor eparhiale) ortodoxe și ai capitulilor greco-catolice, 129 de protopopi, câte un reprezentant al institutelor teologice-pedagogice și câte doi reprezentanți ai studenților teologi, la care se adaugă numeroși alți preoți sosiți în fruntea păstoriților lor, veniți să pecetluiască dorința de veacuri a strămoșilor români de a trăi neasupriți, într-o singură țară. În Marele Sfat al națiunii române, ca și în Consiliul Dirigent, au fost aleși, de asemenea și slujitori ai Bisericii, iar episcopul ortodox român de Caransebeș, Miron Cristea, viitorul Mitropolit Primat (1919) și apoi Patriarh al României Mari (1925), și episcopul greco-catolic de Gherla, Iuliu Hossu, au fost aleși în delegația de patru persoane care a prezentat Actul Unirii Regelui Ferdinand, la București⁴”.

Biserica Ortodoxă Română a reușit să reprezinte interesele poporului păstorit, mobilizând atât elita intelectuală în săvârșirea unei acțiuni care să fie recunoscută de forurile interna-

² Pr. Alexandru M. Ioniță, „Marea Unire de la 1 decembrie 1918 – 70 de ani de la făurirea statului național unitar român”, în: *Biserica Ortodoxă Română și Marea Unire*, Vol. II, Basilica, București, 2018, pp. 237-238);

³ *Lumina*, An I (1918), nr. 45, p. 1;

⁴ <http://patriarhia.ro/biserica-poporului-roman-a-contribuit-intens-la-marea-unire-a-acestuia-intr-un-stat-unitar-8414.html>;

ționale, cât și mulțimea de credincioși, care să transmită că România Mare este rodul voinței lor.

În desfășurarea acestor evenimente, pe lângă oamenii politici ai timpului și armata țării, Biserica Ortodoxă Română a îndeplinit un rol de seamă prin clericii și credincioșii săi. Marea Unire este o cunună a istoriei naționale. A strâns pe toți românii într-o singură graniță, s-a creat o țară ce va juca un rol important în politica europeană interbelică.

În curgerea vremii, slujitorii Bisericii românești Ortodoxe s-au identificat mereu cu năzuințele poporului nostru de dreptate socială, independență, libertate și unitate națională, au participat, prin „cuvânt și faptă”, la marile evenimente din istoria neamului nostru, înscriindu-și numele cu litere de aur în „Cartea vieții” poporului român. Astfel, sub pelerina Bisericii cultura și spiritualitatea românească au putut crește, aducând roade bune la vremea cuvenită; în tinda Bisericii, pentru o lungă perioadă de timp, școala românească s-a putut dezvolta; sub oblăduirea ei, patrioții români și-au exprimat ideile; cu rugăciunea și binecuvântarea ei soldații români și toți luptătorii pentru unitate au reușit să ducă la îndeplinire idealurile lor.

Atunci când poporul și țara au cerut-o, Biserica noastră străbună și-a adus contribuția, depunând tot efortul prin clericii, monahii, înalta ierarhie în frunte cu Mitropolitul Pimen - devenit atunci și Președinte al Sfântului Sinod -, Miron Cristea, pe atunci Episcop al Caransebeșului, Nicolae Bălan, profesor de teologie la Sibiu în acea vreme și alții.

„Noi subsemnații episcopi ai Bisericii Ortodoxe Române și Greco-Catolice Române avem ferma convingere că interesele de viață ale neamului românesc, ai cărui păstori sufletești suntem, pretind ca un categoric imperativ, înfăptuirea acestui drept de liberă dispunere și față de neamul nostru⁵”.

Slujba ortodoxă a fost săvârșită de episcopul Aradului, Ioan I Papp. La sfârșitul Sfintei Liturghii, episcopul Miron Cristea al Caransebeșului a citit rugăciunea pentru dezrobirea neamului românesc. Cuprinsul profund al rugăciunii rostite a creat o emoție foarte puternică în rândul celor prezenți, încât întreaga biserică a intonat apoi imnul „Deșteaptă-te române”. „Nu era nici un ochiu uscat. Din ochii tuturor curgeau sfintele lacrimi ale învierii noastre naționale⁶”.

În ziua de duminică, 1 Decembrie 1918, clopotele bisericilor românești din Alba-Iulia chemau la slujba „învierii” și „unirii” neamului nostru; aici s-au săvârșit Sfânta Liturghie și Te Deum-uri. După slujbă s-a întrunit Adunarea națională constituantă, la care au participat cei 1.228 delegați oficiali pentru a vota unirea. După îndeplinirea tuturor formelor de votare (de alegere a comisiei de validare a mandatelor) a fost ales Biroul Marii Adunări Naționale ce avea trei președinți: Gheorghe Pop de Băsești, Episcopul Ioan I. Papp al Aradului și Demetriu Radu al Oradiei.

Ședința s-a încheiat cu un cuvânt festiv al episcopului ortodox Ioan I. Papp, care accentua ideea potrivit căreia, clerul și poporul sunt „una în cugete și simțiri, sunt una în dorințele și aspirațiunile naționale de la vladică până la opincă și de la opincă până la vladică. Participă cu același sentiment al unității și legăturii de simțire cu credincioșii la acest eveniment, care este garanția constituirii poporului român ca națiune românească liberă și unica îndreptătită a dispune de soarta sa prezentă și viitoare⁷”.

Între vorbitorii de la tribunele rânduite pe câmpul lui Horea se numără și slujitorii ai Bisericii românești. De pildă, Miron Cristea, Episcopul Caransebeșului, amintea de suferințele românilor transilvăneni și de lupta lor pentru dreptate, libertate și unitate, din rândul cărora n-au lipsit nici clericii Bisericii românești. După ce ierarhul pomenit arăta că acum nu ne putem gândi la altceva decât la „Unirea cu scumpa noastră Românie”, alipindu-i întreg pământul strămoșesc... și că... idealul suprem al fiecărui popor ce locuiește pe un teritoriu compact

⁵ *Cultura creștină*, An VII (1919), nr. 1, p. 1-2);

⁶ *Biserica și Școala*, An XLII (1918), nr. 47, p. 2;

⁷ *Biserica și școala*, An XLII, 1918, nr.49, pag. 1;

trebuie să fie „unitatea sa națională și politică”, încheie prin mișcătoarele cuvinte: „Simțesc că astăzi prin glasul nostru unanim vom deschide larg și pentru totdeauna porțile Carpaților, ca să poată pulsa prin arterele lor cea mai caldă viață românească...”

**Discursul lui Miron Cristea, episcopul ortodox al Caransebeșului, înaintea poporului
adunat pe Câmpul lui Horea din Alba-Iulia, la 1 Decembrie 1918**

Mărită nație română!

Sunt aproape două mii de ani, de când împăratul Traian a sădit, a altoit nobila viță română în tulpina vânjoasă a rezistentului neam dacic, dând astfel naștere poporului nostru român.

Ca o sentinelă neadormită și credincioasă a organizației și civilizației române, a răspândit acest popor lumina culturii latine, făcând aceste plaiuri și ținuturi - pe atunci încă sălbatice - în „Dacia Felix”. Dar năvala Hunilor și a numeroaselor hoarde barbare - câte s-au strecurat pe aicea în curs de veacuri - nu numai că ne-au stingherit în munca și opera noastră, ci ne-au înfrânt pentru multă vreme, și ceeace a fost mai rău pentru noi, ne-au divizat, ne-au împărțit. Astfel, cu timpul am ajuns unii în jurul Maghiarilor, dedați dela fire, ca și ceilalți Turani, a trăi din sudoarea altora; iar alții au ajuns în robia Turcilor, mai târziu a Germanilor și a țarismului rusesc.

Mai lungă a fost robia noastră, a Românilor din Ungaria și Transilvania, care a durat o mie de ani. V-aș amări prea tare sufletele și aș prea întuneca seninătatea acestui frumos praznic național, dacă v-aș înfățișa icoana amănunțită a lungilor noastre suferințe din cursul acestor 10 veacuri.

Amintesc numai: Cum am zăcut veacuri întregi în cea mai neagră iobăgie; Cum am fost proscrisi de legile nu numai aspre, ci draconice ale lui Verboczy; Cum în atâtea rânduri ne-am pierdut pe toți conducătorii; Cum ne-au sfâșiat chiar credința strămoșească; Cum au rupt legăturile canonice și firești ale bisericii noastre cu biserica mama a fraților de dincolo; Cum ne-au bătut păstorii, ca să se risipească mai ușor turma; Cum au hrănit cu scump sângele nostru toate lipitorile lepădăturilor străine, s.a.

Dară cu toate astea - precum după vorba lui Alecsandri “Ceahlăul sub furtună nu cade mușuroiu” - așa și puterile neamului românesc nu au putut fi zdrobite pentru totdeauna. Din contră! Mulțumită puternicei însușiri a poporului de a spori văzând cu ochii, s-a împlinit față de noi cuvântul poetului:

„Barbarii vin, barbarii trec, Românul îi petrece; Și - unde unul a căzut - răsar în locu-i zece.”

Astfel codrul neamului a odrăslit mereu, suplinind nu numai golurile marilor jertfei, ci am fost chiar în stare să dăm lumii - pe lângă multe altele - și eroi, ca Ioan Corvinul, carele - ca și Ștefan cel Mare - a frânt puterea semilunei păgâne, pe Matei Corvinul, care a fost cel mai mare rege al Ungariei.

Însă cu cât începeau să iasă la iveală mai bine strălucitele noastre însușiri strămoșești - cu atâta se sileau mai tare turanicii noștri tirani a ne asupra și strâmtora.

Orbiți de gogorița “ideii de stat național maghiar” nu s-au rușinat a născoci cele mai drăcești căi și mijloace cu scopul hotărât de a ne desființa și maghiariza. De o parte Habsburgii haini și meșteri întru a semăna intrigi și discordiei între popoarele fostei monarhii, ca astfel să le poată domina și să se poată susține, Contele negru Iuliu Andrassy, pe care intenționează republica maghiară a-l trimite ca delegat la tratativele de pace, a declarat în camera ungară: „Cauza naționalităților din Ungaria este chestie de putere, nu de drept”. Mai ales ceeace au făcut cu noi în anii din urmă, trece toate marginile. Strigau la cer răsbunare nedreptățile, cari trebuia să le suferim. Ne durea mai ales încătușarea sufletului nostru românesc și răpirea școalelor, căci n-am

uitat nici o clipă admoniția dela 1848 a marelui Bărnăuțiu: „Și cu cât vor învăța mai mulți români la școlile străine, cu atât va pierde națiunea mai mulți fii”. Fiecare fiu înstrăinat era o bucată ruptă cu dureri din trupul nostru.

În fața asupririlor și a nedreptăților, pe cari nu le puteam opri, ne-am retras resemnați la vetrele familiilor și la altarele bisericilor noastre; și acolo am străjuit cu neadormită grijă și am salvat scumpele comori ale sufletului: legea, limba, datinile strămoșești și toată moștenirea ființei noastre etnice de Români.

Dar asupririle acestea - deși ne-au împeștriat cu străini pământul strămoșesc prin colonizări și cu toată forța mijloacelor de guvernământ, ne-au înstrăinat orașele, ne-au ținut în neștiință, împiedecând aproape orice progres - totuși nu ne-au putut istovi, ci ne-au făcut mai rezistenți, ne-au întărit, ne-au închiegat. Iară țara fraților din regatul liber a devenit pentru noi steaua strălucitoare a nădejdelor noastre de mai bine.

Prinzând curaj, am întezit tot mai mult lupta noastră politică pornită în contra opresorilor noștri, cristalizând tot mai clar ținta aspirațiilor noastre naționale.

La anul 1866 scrie Papiu Ilarian unui deputat român din parlamentul ungar: „Românii să pretindă curat și simplu, ca să fie națiune politică egală... Numai înainte cu curaj și cauza voastră va ajunge la cunoștința Europei – și atunci ați câștigat totul”.

Bărbăteștile lupte politice ale episcopilor și fruntașilor noștri conducători, pecetluite cu însemnate jertfe de mucenici naționali, formează pagini strălucite ale trecutului nostru întreg.

Ele au convins pe marile popoare, cari conduc destinele lumii despre Sfințenia și despre îndreptățirea aspirațiilor noastre spre libertate.

Și când tiranii noștri seculari au intrat și în sfintele noastre biserici și ne-au pângărit altarele lor, pe cât de sfinte pe atât de românești, frații noștri liberi n-au mai putut suferi umilirea noastră. Atunci mai marele fiu al marelui său părinte Ioan Brătianu – în casa căruia s-au cultivat cu sfințenie cultul desrobirii noastre, cu aprobarea plină de însuflețire a tuturor factorilor competenți, urmați de toată țara - a sfătuit din poziția sa plină de răspundere pe Vodă, să scoată sabia și să înceapă lupta alătura de acele popoare, pe a căror steag este scris „Înfrângerea tiraniei, biruința dreptății și eliberarea popoarelor asuprit”. Ajutorul celui de sus a fost cu ele și cu noi; căci după cum spunea Nicolae Bălcescu: „Dumnezeu a lăsat libertatea pentru popoare; și cine se luptă pentru libertate, se luptă pentru Dumnezeu”.

După 52 luni de uriașe jertfe și de mult sânge românesc vărsat în lupte crunte, a biruit sfânta și mântuitoare poruncă din solia puternicului Mesia - Wilson: „Tot poporul trebuie să aibă libertatea de a fi stăpân pe sine și a-și croi însuși viitorul și soarta”.

Ca să ne folosim și noi Românii din Ungaria și Transilvania de dreptul cuprins în acest evanghelic principiu, am venit la această istorică și măreață adunare națională în străvechea Alba-Iulia, de care ne leagă amintirea celor mai crude chinuri și suferințe, dară și cea mai sfântă nădejde.

Deși au trecut decenii, chiar veacuri de atunci, totuși și acum aud, cum geme de adânc din fundul temniței regele munților Iancu, aud mai ales suspinele, vaietele și sfâșietoarele urlete de durere ale mucenicilor Horia și Cloșca, cari aici au fost trași pe roată.

Sub impresia acestor amintiri, amare, sub impresie proaspetelor noastre suferinți din anii războiului... care Român mai poate dori, să mai trăim în același Stat cu Maghiarii? Cine ar dori aceasta, nu poate fi Român. Promisiunile deșarte din cursul veacurilor ne-au învățat a nu mai avea în Maghiari nici o încredere.

Dar chiar de s-ar fi șters din sufletul nostru orice amintire a muceniei noastre de veacuri încă nu ne putem gândi la altceva decât la aceea, ce au hotărât și făcut frații din Basarabia și Bucovina, adică la Unirea cu scumpa noastră Românie, alipindu-i întreg pământul strămoșesc.

Aceasta trebuie să fie singura noastră tendință firească; doară idealul suprem al fiecărui

popor, ce locuiește pe un teritoriu compact, trebuie să fie unitatea sa națională și politică. Am fi niște ignoranți, vrednici de disprețul și râsul lumii, dacă în situația de azi am avea altă dorință. Numai din unirea tuturor Românilor de pretutindeni vor putea răsări astfel de produse și manifestațiuni ale geniului nostru național, cari prin însușirile lor specific românești să contribuie la progresul omenirii.

Deci - oricât de tare ar fi gardul Carpaților care până acum ne-a despărțit de frații noștri - totuși și aici - în atmosfera tradițiilor lui Mihai Viteazul - nu pot decât să exclam împreună cu poetul Rădulescu Niger:

„Hotarele de astăzi sunt margini trecătoare, de care timpul râde; Căci el pătrunde-n taina ursitei viitoare, când ele s-or deschide!”

Ceasul deschiderii a sosit. Nu putem și nici n-am avea lipsă să rățezăm Carpații, căci ei sunt și trebuie să rămână și în viitor inima Românismlui, dar simțesc că astăzi prin glasul unanim al mulțimii celei mari, vom deschide larg și pentru totdeauna porțile Carpaților, ca să poată pulsa prin arterele lor cea mai caldă viața românească și ca prin aceasta să ni se înfăptuiască:

„acel vis neîndeplinit, copil al suferinței, de-al cărui dor au adormit și moșii și părinții.”

Am ferma nădejde, că precum noi cei adunați la Alba-Iulia am hotărât azi cu glas unanim Unirea cu România, așa și glasul întregii națiuni se va concentra asupra singurei dorințe pe care o pot exprima în trei cuvinte:

Pân-la Tisa! Amin!...⁸”

Într-adevăr, prin acest important moment istoric s-a împlinit dorința de veacuri a românilor de a fi uniți într-o singură țară, iar mai târziu liberi și independenți, stăpâni pe propriile lor idealuri și destine. În această memorabilă zi de 1 Decembrie 1918 în toate localitățile din Transilvania, clerul Bisericii românești a săvârșit slujbe, arătând credincioșilor lor importanța marelui act înfăptuit în cetatea lui Mihai Viteazul, Alba Iulia.

Întreaga Biserică românească - cler și popor - și-a adus contribuția la lupta de emancipare a națiunii române și la îndeplinirea unui ideal vechi de multe veacuri - unirea tuturor românilor într-un singur stat. Oamenii Bisericii au acționat prin cuvânt și faptă, prin predică și pastorală, prin îndemn și acțiune directă, prin luptă și implicare la realizarea Unirii din 1918.

„Călugărașii de odinioară de la Blaj și de aiurea, bieți purtători de cărți din sat în sat, aceia care stăteau în strană și se închinau lui Dumnezeu, aceia care, înaintea copiilor, îi învățau evanghelia neamului, săracii și descultii intelectualității românești, aceia au pregătit unirea de astăzi.”

Anul 2018 a fost declarat de Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române ca: „Anul omagial al unității de credință și de neam și Anul comemorativ al făuritorilor Marii Uniri de la 1918”, în contextul în care la 1 Decembrie 2018 se împlinesc 100 de ani de la Marea Unire.

Ioana Cosmina Bolba

Universitatea din Oradea, Facultatea de Istorie

Coord. Prof. Univ. Dr. Ion Zainea

cosmina.bolba@yahoo.com

⁸ <http://centenarulromaniei.ro/discursul-miron-cristea-campul-lui-horea-1-decembrie-1918/>

⁹ Nicolae Iorga, *Documente din Senat*, București, 1918, p. 52.